

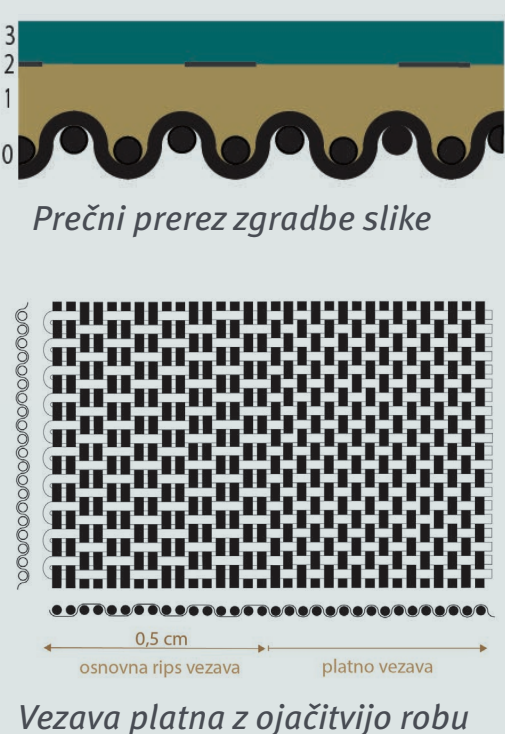
Ivan Grohar, *Emavs*, 1894, olje na platnu – MAR RES OLJNA SLIKA?

Slika *Emavs* je 27-letni Ivan Grohar naslikal za kapelico pred župnijsko cerkvijo sv. Nikolaja v rojstni Sorici, kamor se je bil vrnil čez poletje med študijskima letoma na graški risarski šoli. Sliki na platnu je bila pripisana oljna tehnika.

V letu 2024 smo v začetni fazi derestavriranja in reresavriranja slike, med testiranjem občutljivosti barve na topila in pri uporabi toplote ugotovili, da je le ta močno občutljiva, kar ni značilnost starih oljnih slik. Površina slike ima svilen sijaj, ki tudi ni lastnost nelakiranih oljnih slik. Poleg tega je platno slike nenavadno gladko, pod prsti smo zaznali trenje, zato smo pomislili na vsebnost voska v barvni plasti.

ZGRADBA IN SESTAVA SLIKE

Z naravoslovnimi preiskavami smo predvidevanje o prisotnosti voska v barvni plasti potrdili in ugotovili, da je slika naslikana z voščeno-oljnimi barvami. Ker gre za potrjeni primer Groharjeve slike, naslikane z voščeno-oljnimi barvami, smo se odločili za analizo celotne zgradbe slike: platna, podloge in barvnih plasti. Ob tem smo ugotovili, da je podloga ravno tako voščeno-oljna. Analizirali pa smo tudi lokalno prisotno belo kopreno na površini barv.

Zgradba slike	Identificirana materialna sestava slike	
 Prečni prerez zgradbe slike Vezava platna z ojačitvijo robu	3 barva	vezivo pigmenti in polnila razgradnji produkti
	2 podrisba	vrsta pisala ni določena, domnevno grafit
	1 podloga	vezivo pigmenti in polnila razgradnji produkti
	0 nosilec	platno bombažna vlakna

LASTNOSTI IN POŠKODBE BARVNIH PLASTI

Glede na čas nastanka slike *Emavs* predpostavljamo, da voščeno-oljne barve vsebujejo čebelji vosek. Za oljne barve z vsebnostjo tovrstnega voska velja, da so pri sobni temperaturi stabilne, barvnih sprememb, kot sta rumenenje in temnenje, zato s prostim očesom ne opazimo. Občutljivejše so pri visokih in nizkih temperaturah. Nizko tališče voska pri 65 °C lahko pri izpostavljenosti slike neposredno soncu oz. bližini grelnih teles povzroča mehčanje barv. Če je voščeno-oljna slika izpostavljena temperaturam pod 4 °C postanejo barve krhke in začnejo pokati. Od količine voska v oljni barvi je odvisna njena prožnost, od uporabljenega nosilca pa nastanek razpok (*slike 5a-b*). Glede na ohranjeno intenziteto večine barv na robu slike *Emavs*, kjer je bila poslikava v ozkem pasu zakrita z okrasnim okvirom, si lahko predstavljamo nekdanji videz slike. Zaradi izpostavljenosti svetlobi je večina barv bolj ali manj obledela (*slike 6a-č*). Dobra lastnost voščeno-oljnih barv je, da niso elektrostatične, kar smo opazili tudi pri sliki *Emavs*, saj nase niso vezale večjih količin prahu. Na površini barv je bila mestoma vidna tudi bela koprena (*slike 6a-b, 7a-b*), v kateri smo s preiskavami identificirali vosek in degradacijske produkte barv (kalcijev oksalat in kovinske karboksilate).

DERESTAVRIRANJE IN RERESTAVRIRANJE SLIKE

Sliko smo konservatorsko-restavratorsko obravnavali celotno. Odstranili smo stare posege sanacije (derestavirali) in izvedli nove (reresavirali). Izbira metod in materialov je bila odvisna od dilem nastalih ob neklasični tehnologiji slike. Poškodovanost slike pa je narekovala sosledje izvedenih posegov:

- s slike smo odstranili okrasni okvir in ga konservirali-restavirali,
- odstranili podokvir (*slika 8*),
- zravnali robove slike (*slika 9*),
- odstranili zaplate, ostanke lepila in madeže rjave barve, zravnali platno in ga očistili (*slike 10a-č*),
- sanirali poškodbe platna (*slike 11a-c*),
- testirali občutljivost barv in jih očistili površinskih nečistoč (*slike 12a-c*),
- odpravili belo kopreno na barvah (*slike 13a-b*),
- ojačali in podaljšali robove slike (*slike 14a-b*),
- dopolnili manjkajoče platno in slikovne sloje s kitom (*slike 15a-c*),
- pritrtili sliko na nov podokvir in jo napeli (*slike 16a-b*),
- dopolnili manjkajoče barve z retušo.

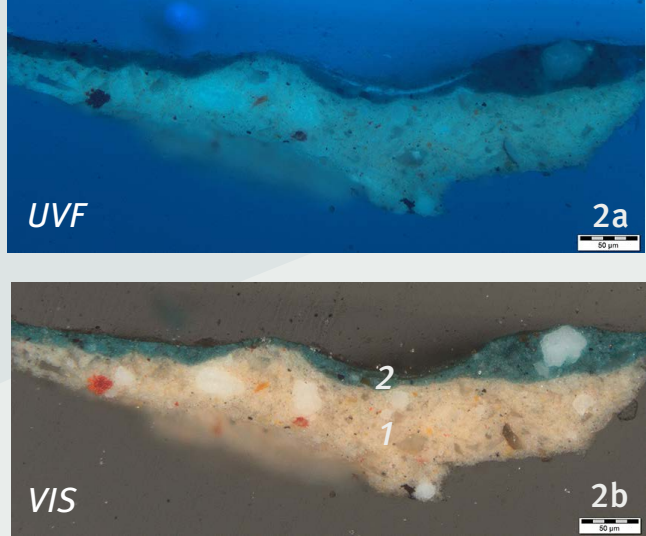
Avtor: Ivan Grohar
Naslov: *Emavs*
Signatura in datacija: desno spodaj: I. Grohar / 1894.
Mere: 162,5 × 100 cm
Tehnika: olje (pripisano)
Material: platno

Stanje slike leta 2011: Poškodovano platno preplejeno s platnenimi zaplatami. Poškodbe slikovnih slojev, ki sovpadajo s poškodbami platna, niso oskrbljene. Spodnja polovica slike zaradi korozije žebeljev in preperelega platna ni pritrjena na podokvir. Spodnji rob slike močno preperel, pretrgan in zmečkan. Slika ob robu lokalno nagubana zaradi pritrditve in z zaplato sanirane poškodbe v spodnjem delu, kjer je pritrjenost slike na podokvir popustila. Spodnja letev podokvira povsem uničena zaradi stare okužbe s terciarnimi lesnimi insekti. Lok okrasnega okvira se ne prilaga ločnemu zaključku slike. Na licu slike prisotni starejši grafiti - podpisi.

Stanje slike leta 2024: Nespremenjeno od popisa stanja opravljenega v letu 2011.

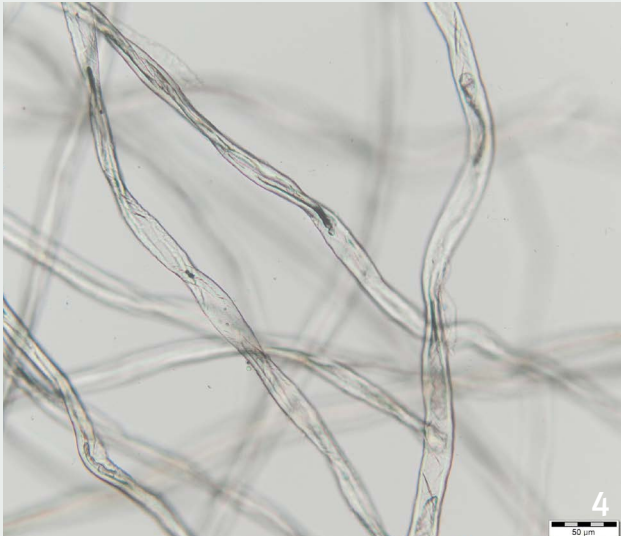
Slika 1: Odvzem vzorca slikovnih plasti.

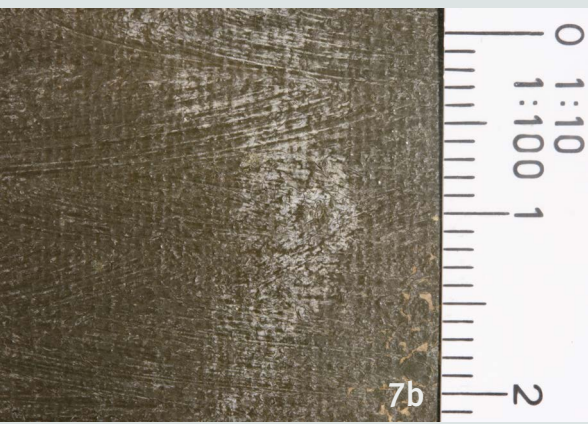
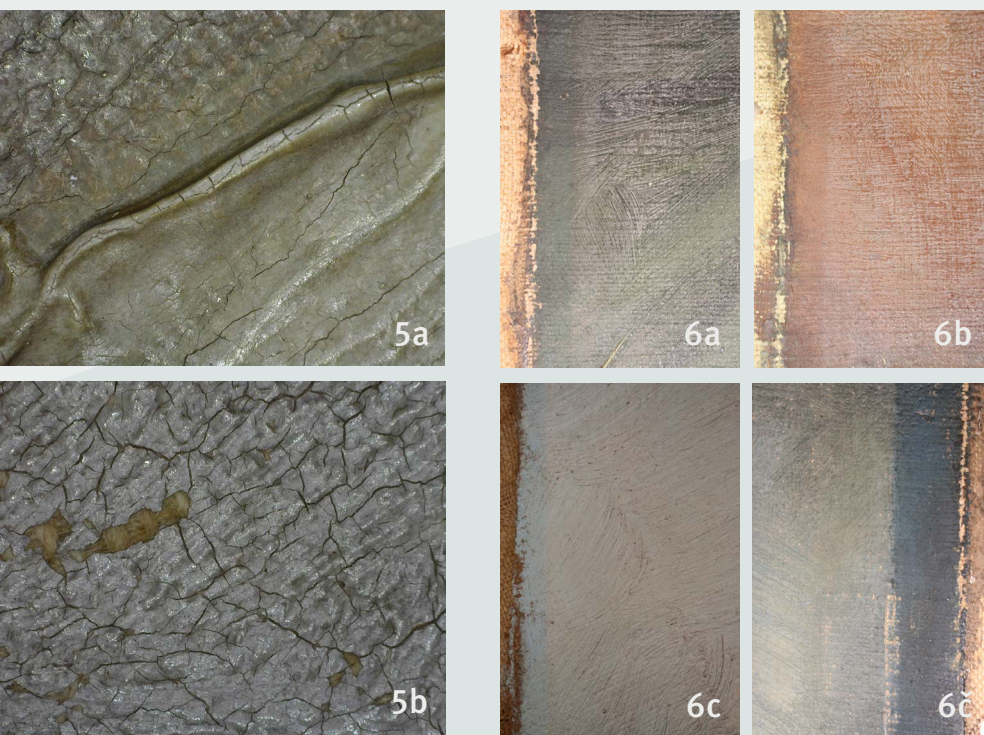
Slika 2a-b: Mikroskopski posnetek prečnega prereza vzorca slikovnih plasti: podloge (1) in barvnega nanosa (2).

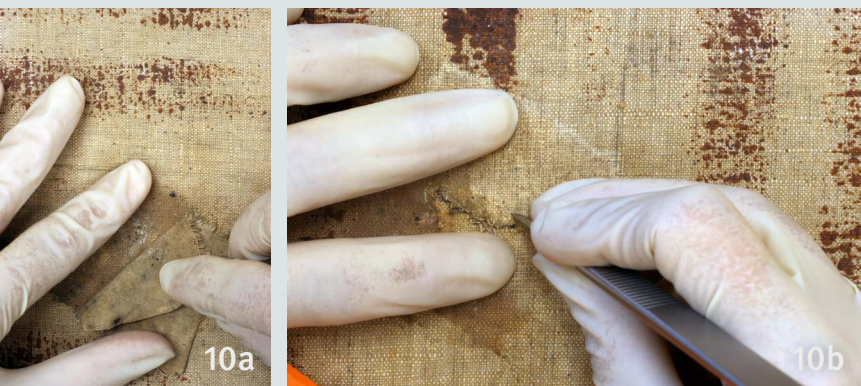
Slika 3: Podrisba prstov stopala je vidna, ker so tanki barvni nanosi z leti postali delno prosojni zaradi degradacije barv.

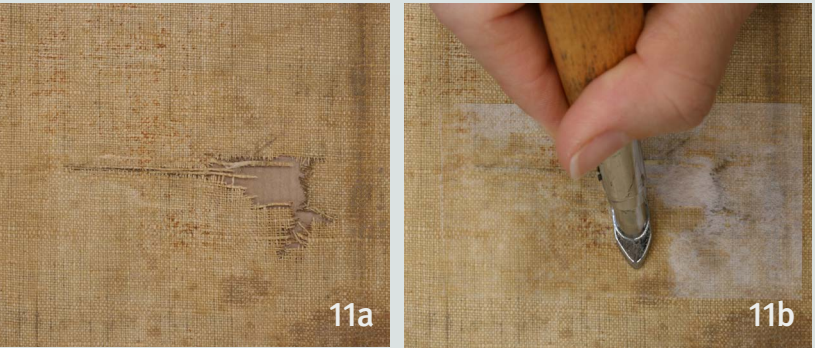
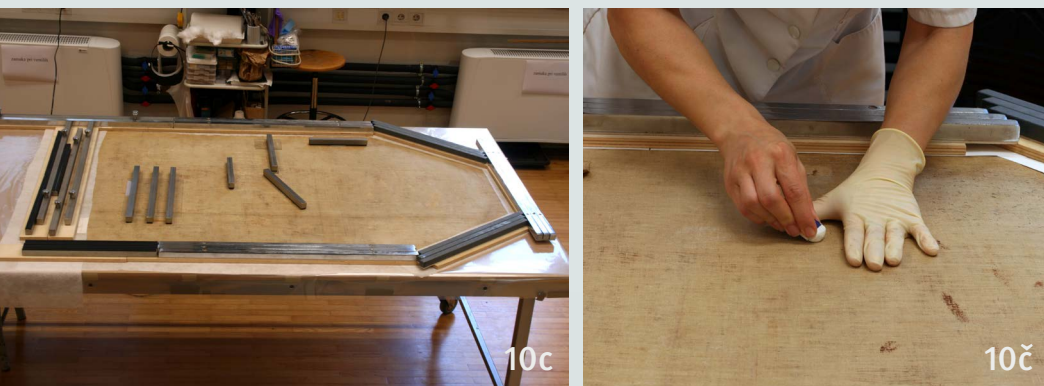
Slika 4: Mikroskopski posnetek vlaken, odvzetih iz niti platna slike.

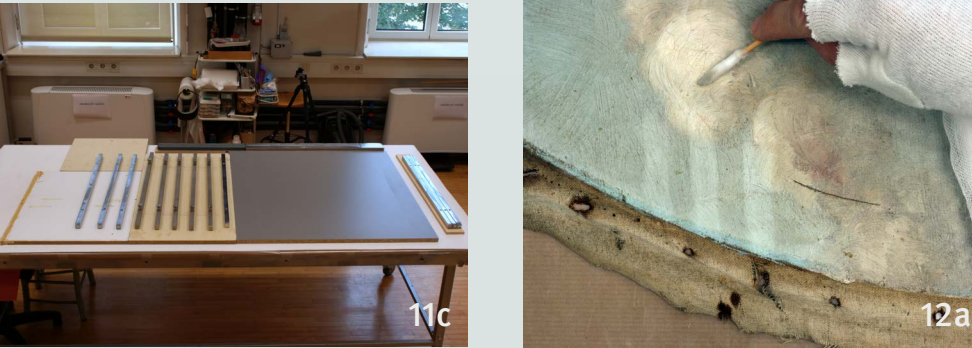
Slika 9: Zaradi občutljivosti barv na temperaturo smo s parnim likalnikom likali preko suhe bombažne krpe izključno neposlikano zmečkano platno. Zapogib med poslikanim in neposlikanim delom platna smo nato zravnali z obteževanjem.

Slika 10a-č: Debel sloj razpakanega klejnega lepila in vsebnost voska na zadnji strani slike sta nam omogočila odstranitev zaplat s potegom (a). Lepilo, ki je ostalo na platnu slike, smo odrobili, madeže rjave barve pa stanjšali s skalpelom (b). Žarkasto razporejene gube na spodnji polovici slike, ki so nastale zaradi neprimerne sanacije platna v preteklosti in popuščanja napetosti slike, smo zravnali z obteževanjem. Obteževali smo postopno, gubo za gubo iz smeri izzvenenjanja gube proti raztrganini. Ko je bilo platno lokalno zravnano in poškodbe obtežene (c), smo lahko površinske nečistoče odstranili z radirkro (č).

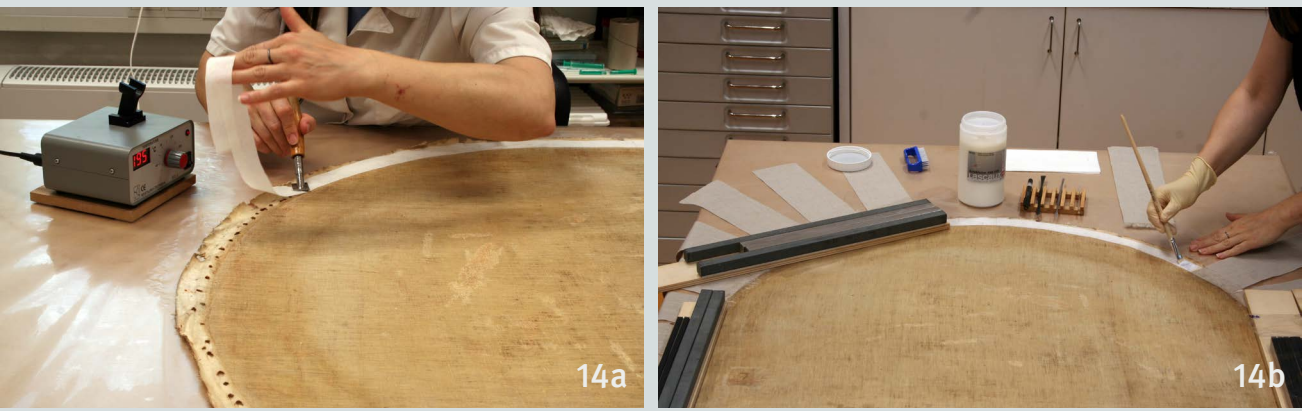
Slika 11a-c: Stare poškodbe platna (raztrganine, predrtine in zarezo) smo po odstranitvi zaplat, čiščenju in izravnavi sanirali. Pri sliki z občutljivimi voščeno-oljnim barvami imamo na voljo malo optimalnih možnosti. Za uporabo akrilnega lepila se nismo odločili zaradi premočnih lepilnih lastnosti in debeline sloja, ki negativno vplivata na tanko bombažno platno. Poleg tega pa je lepilo odstranljivo z acetonom, ki odstranjuje tudi barve, kar bi našim znancem povzročilo težave pri njegovi odstranitvi. Izbrali smo termoplastično lepilo. To prav tako ni optimalno, saj ga aktiviramo s toploto. Se pa zato lahko uporabi izredno tanek film, ki ga je mogoče aktivirati z nekoliko nižjo temperaturo od tališča voska in ga zaradi sloja platna med lepilom in barvno plastjo lahko skupaj z brezislinskimi papirjem za stabilizacijo še razmeroma varno prillepimo (a in b). Po sanaciji nosilca smo celotno sliko zaradi lastnosti bombažnega platna, ki je kljub vsebnosti voska v nenapetem stanju še vedno dovzetna na vlago, obtežili vsakič, ko smo prenehali z delom na sliki (c).

Slika 12a-c: Vosek ni topen v vodi, zato je voščeno-oljne barve kljub nekaterim občutljivim komponentam v njej (olju, posameznim pigmentom) možno čistiti z vodo ali vodnimi raztopinami. V ta namen smo opravili testiranje – sondiranje za ugotavljanje odstranljivosti površinskih nečistoč z deionizirano vodo pH 6.7, vodnim puflom s citronsko kislino pH 7 ter vodnim puflom z BIS-TRIS pH 6.5 (a). Za čiščenje barvne površine smo izbrali citratni pufer kelatnega delovanja (b), za neposlikan rob slike pa radirko brez vsebnosti ftalatov in lateksa (c), ki smo jo uporabili že za čiščenje zadnje strani slike.

Slike 13a-b: Belo kopreno smo mestoma odpravili z nežnim poliranjem barve z mehko krpo, ki ne pušča vlaken. Ponekod na sliki, kjer so bile poškodbe barv (razpokanosti in odpadlih zgornjih nanosov barv), takšen pristop ni imel učinka ali ni bil mogoč. Kjer poliranje ni zadostovalo, smo barvo izredno previdno rahlo segreli (a). V primeru, kjer so bila področja barve močno pusta, smo jih za povrnitev sijaja naoljili z lanenim oljem (b).

Slike 14a-b: Toplotno pritrdjevanje Centelin medvloge na hrbtno stran poškodovanega neposlikanega roba slike (a). Po takšni ojačitvi smo na rob platna prillepili platnene trakove z akrilnim lepilom in jih za boljši prijem s sliko obtežili (b). S trakovi smo podaljšali robove slike, kar nam omogoča pritrditev slike na podokvir.

Slika 15a-c: Manjkajoče platno (a), smo dopolnili s klejno-krednim kitom z dodatkom lanenega olja in polnila (celuloznega prahu). Manjkajoče slikovne sloje podloge in barve smo nato dopolnili z enakim kitom brez dodatka polnila (c).

Slike 16a-b: Zravnana slika z očiščeno voščeno-oljno poslikavo, odpravljena belo kopreno, s saniranimi in zakitanimi poškodbami platna ter slikovnih slojev, napeta na nov zagozdni podokvir je pripravljena na retuširanje, zadnjo fazo konserviranja-restavriranja.

